

τὰ γεύματα, εἰς ἃ ἐκαλοῦμεν μέλη τοῦ διπλωματικοῦ σώματος, ὥς τὸν πρέσβυν τῆς Τουρκίας καὶ ἄλλους, ἀδαπάνως δὲν ἐγένοντο, ὥστε, ὅτε ἐξηλθον τοῦ ὑπουργείου, εἶχον δαπανήσει ἱκανῶς πλείονα τῶν γλίσχρων εἰσοδημάτων μου· ἀλλ' ἀναξιοπρεπὲς ἐνόμιζον διὰ τὴν Ἑλλάδα νὰ προσκαλῇται ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν παρὰ τοῖς ξένοις καὶ νὰ μὴ τοῖς ἀποδίδῃ τὰ ἴσα.

Ἀπὸ τοῦ ὑπουργείου ἔξοδός μου.

Κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς βουλευτικῆς ἐκείνης περιόδου πάντες οἱ ὑπουργοὶ εἵμεθα εἰς τὴν συνεδρίαν τῆς Γερουσίας, ἵνα προτείνωμεν εἰς αὐτὴν τὴν ἐπικύρωσιν τῶν νομοσχεδίων, ὅσων τὴν ἔγκρισιν εἶχομεν λάβει παρὰ τῆς Βουλῆς.

Ἐγὼ, ἐντελῶς πρόχειρα ἔχων τὰ ἐμά, προεξανέστην πρῶτος, ἵνα τὰ ὑποβάλω· ἀλλὰ δὲν ἤξεύρω τί παθῶν, δὲν ἐδυνήθην νὰ τ' ἀναγνώσω εὐθύς, ἀμβλυοπῶν καὶ ἀμυδρῶς βλέπων τὰ γεγραμμένα, ὥστε οἱ συνάδελφοί μου μὲ προέλαβον, ἐγὼ δέ, πρὸς τὸ φῶς τοῦ παραθύρου ἀποσυρθεὶς, μόλις τελευταῖος κατώρθωσα νὰ περιέλθω εἰς τὴν ἀνάγνωσιν.

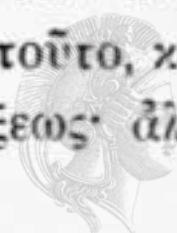
Τοῦτο τόσῳ μᾶλλον μ' ἐξέπληξε, καθ' ὅσον πάντοτε ἐνεκαυχώμην εἰς τῆς ὁράσεώς μου τὴν καὶ μακρόθεν καὶ ἐκ τοῦ πλησίον ὀξύτητα. Ἐπανελθὼν ἐπομένως εἰς τὴν οἰκίαν, μετεκαλέσαμεν ἀμέσως τὸν φίλον ἱατρὸν κ. Πάλλην, ὅστις παντοίως ἐρευνήσας τὴν ὄρασίν μου, εὔρε καὶ μοὶ ἐδήλωσεν ὅτι αἰφνηδίως τὰ νεῦρα αὐτῆς εἶχον ἐξασθενήσει ἐκ τῆς μακρᾶς καὶ ἐπιμόνου μου ἐργασίας καθ' ἡμέραν καὶ νύκτα ἐπὶ τῆς ὑπουργείας μου. Ἄλλην δὲ θεραπείαν δὲν εἶχε νὰ μοὶ συμβουλεύσῃ ἢ τὰ δίοπτρα, ὧν ἔκτοτε οὐδέποτε ἐπαυσάμην χρῆσιν ποιούμενος, ὥς ὅμως καὶ οἱ ὀφθαλμοί μου οὐδέποτε ἐπαύσαντο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον θαμβούμενοι.

Μία τῶν τελευταίων ἐνεργειῶν μου, ἃς ἐνθυμοῦμαι καὶ δύναμαι ν' ἀπομνημονεύσω, ἐν τῷ ὑπουργείῳ, ἐστὶν ὅτι, περὶ τὰ τέλη τοῦ Μαΐου τοῦ 1859, ἐπροτείναμεν εἰς τὰς Βουλὰς νὰ δοθῇ χιλίοδραχος σύνταξις εἰς τὸν κ. Ἀνδρέαν Μεταξᾶν, ὥς κατὰ τὸ 1856

εἶχε χορηγηθῇ τῷ κ. Μαυροκορδάτῳ. Ὁ Ρήγας Παλαμίδης ἐπολέμησε τὴν πρότασιν ἐν τῇ Γερουσίᾳ, λέγων ὅτι πρέπει νὰ ληφθῇ γενικὸν μέτρον ὑπὲρ πάντων τῶν ἀγωνιστῶν· ἐγὼ δὲ θερμῶς ὑπεστήριξα αὐτήν, ἀντιπαρατηρήσας ὅτι τοῦτο, λίαν ἐπιθυμητόν, ἦν πρὸς τὸ παρὸν οὐχὶ κατορθωτόν. Ἄλλ' ἂν δὲν δυνάμεθα εἰσέτι τὸ ὅλον, δὲν πρέπει ν' ἀμελήσωμεν διὰ τοῦτο τὸ μέρος, ὃ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐθνικὴ ὀφειλή. Ὁ κ. Μεταξᾶς, προσπαρετήρησα, διηύθυνεν ἐθνικὴν μερίδα, εἰς ἣν ἐγὼ οὐδέποτε συνετάχθην· ἀλλὰ τοῦτο οὐδαμῶς μὲ κωλύει ν' ἀναγνωρίσω αὐτὸν δικαιούμενον εἰς τὴν προτεινομένην σύνταξιν, καθ' ὃν λόγον οἱ προαποκτήσαντες αὐτήν Κωλέτης καὶ Μαυροκορδάτος. Καθῆκον δὲ τῆς Κυβερνήσεως ἐκήρυξα ν' ἀποτείνῃ βαθμηδὸν καὶ τὸν ἐθνικὸν φόρον εἰς τοὺς ἐξοχώτερον ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἐργασθέντας, μέχρις οὗ ἢ ἐπιτροπή, ἣτις εἶχε διορισθῇ ἐπὶ τούτῳ, μελετήσασα, προτείνῃ γενικὸν ὑπὲρ πάντων μέτρον. Ἐπὶ τῇ ἀγορεύσει μου ταύτῃ ἡ πρότασις ἐγένετο δεκτὴ.

Κατὰ τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον χρόνον ἤρξατο ἡ Ἰταλία τῶν ἀγώνων, δι' ὧν ἐπεδίωκε τὴν πολιτικὴν τῆς ἐνότητά καὶ οἱ θρίαμβοι αὐτῆς ἐξῆπτον τὸν ἐνθουσιασμόν τῶν τ' αὐτὰ καὶ ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς εὐχομένων ἡμετέρων πατριωτῶν, συνδουλιζόμενον προσέτι ἐν μέρει καὶ ὑπὸ τινῶν τῶν πολιτευομένων, οἷς δὲν ἐσύμφερεν ἡ ἐν Ἑλλάδι ἐπικρατοῦσα τότε ἡρεμία, καὶ εὐάρεστος θὰ ἦν θύελλά τις μικρὰ ἢ μεγάλη ἐν αὐτῇ ἐκρουγνημένη, καθ' ὅσον εὐκολωτέραν ἤλπιζον τὴν ἀλιείαν ἐν θολοῖς ὕδασι, δι' ὃ καὶ πᾶσαν περίστασιν ἐζήτουν πρὸς τοῦτο νὰ ἐκμεταλλεύωνται.

Ἐσπέραν τινὰ ἡμεθα, ἡ σύζυγός μου καὶ ἐγώ, μόνοι παρὰ τῷ κ. Ὁξερόφ, πρέσβει τῆς Ρωσσίας, ὅτε θόρυβον μέγαν ἠκούσαμεν εἰς τὴν ὁδόν, καὶ, ἐξελθόντες εἰς τὸν ἐξώστην, εἶδομεν χιλιάδας ἀνθρώπων ἐν πομπῇ παρακολουθούντων ἀμάξιον φέρον περίφωτον τὴν εἰκόνα τοῦ Βασιλέως τῆς Ἰταλίας, Βίκτ. Ἐμμανουήλ, καὶ ψαλλόντων καὶ ζητωκραυγούντων εἰς τιμὴν τῆς νίκης τοῦ Σολφερίνου, διευθυνομένων δ' οὕτω πρὸς τὴν πλατεῖαν τῶν ἀνακτόρων. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν μὲ ἀνησύχησε τὸ κίνημα τοῦτο, καὶ ἐφοβήθην μὴ ἐπιφέρῃ συντάραξιν τῆς δημοσίας τάξεως· ἀλλ'

ὅτε εἶδον ὅτι οἱ πομπεύοντες ἐβάδιζον ἐν ἡσυχίᾳ καὶ τάξει, καὶ κλητῆρες ἀστυνομικοὶ παρείποντο, ἵνα ἐμποδίσωσι πᾶσαν παρεκτροπὴν, ἐνόησα ὅτι ἡ ἐπίδειξις ἦν ἀθώα, καὶ μόνον τὸ ζωηρὸν καὶ ἀξιέπαινον αἶσθημα τοῦ λαοῦ ὑπὲρ τῆς πληρώσεως τῶν ἐθνικῶν πόθων λαοῦ γείτονος καὶ φίλου ἐξέφραζεν. Οὕτω, ἀφ' οὗ εἶδον τὴν διαδήλωσιν διαλυθεῖσαν ὅλως εἰρηνικῶς, ἡσυχος ἐπέστρεψα οἴκαδε.

Τῇ ἐπαύριον δ' ἡμεθα πεζοὶ εἰς περίπατον πρὸς τὰ Σεπόλια ἡ Καρολίνα καὶ ἐγώ. Ἐκεῖ ἀπηντήσαμεν ἐφ' ἀμάξης ὀχουμένην τὴν Βασίλισσαν, ἣτις διέταξεν ἀμέσως τὴν ἄμαξαν νὰ σταθῇ, καί, ὅτε τὴν ἐπλησιάσαμεν εἰς προσκύνησιν,

— Τί λοιπὸν ἐγίνατε χθές, κύριε ὑπουργέ; μ' ἠρώτησε.

— Χθές, Μεγαλειοτάτη, δὲν εἶχον προσκληθῇ παρὰ τοῦ Βασιλέως, οὐδ' εἶχον τί νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν Α. Μ.

— Ὅχι, ἀπήντησε, χθές τὴν νύκτα, ὅταν ἦταν ὁ μέγας θόρυβος, καὶ ὅτε ὅλοι ἔσπευσαν εἰς τ' ἀνάκτορα, μόνος σεῖς δὲν ἐφάνητε.

— Ὅλοι ἔσπευσαν; εἶπον. Τὸ ἠγνόουν πληρέστατα, οὐδ' ἐνόησα νὰ ὑπῆρχεν ἀφορμὴ διὰ τοῦτο. Ὁ λαὸς ἔχαιρε διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἰταλίας. Τοῦτο οὐδὲν εἶχε τὸ ἀπειλητικόν, οὐδ' ἀπέβλεπεν ἡμᾶς παντελῶς.

— Ὅχι, ἀπήντησεν ἡ Βασίλισσα. Ἐφοβήθητε.

Καὶ ἡ ἄμαξα ἐμακρύνθη.

Καὶ ἀστεῖσμός ἂν ἦτον ἡ λέξις αὕτη, τὴν ἠσθάνθη ὡς ἀνοίκειον καὶ προσβλητικόν. Ἀλλ' ἐγνώριζον τὸν χαρακτῆρα τῆς Βασιλίσσης, καὶ ὅτι λέξεων δὲν ἐφείδετο. Εἰς τὸ τελευταῖον γεῦμα τῆς εἰκοσιπενταετηρίδος, μετὰ τὴν τράπεζαν, ἰστάμεθα, μετὰ καὶ τινων ξένων, ὅλοι οἱ ὑπουργοὶ ἐπὶ τὸ αὐτό, μεθ' ἡμῶν καὶ ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης κ. Ράλλης, περὶ οὗ ἡ Βασίλισσα εἶχεν ἀκούσει, καὶ ὡς φαίνεται πιστεύσει, διάδοσίν τινα, βεβαίως ἀνυπόστατον, ὅτι δῆθεν εἶχεν, ἀντὶ χρημάτων, ἀπολύσει τινὰς ἐκ τῶν φυλακῶν. Προσῆλθε δὲ καὶ ἡ Βασίλισσα, ὅτε δὲν ἐνθυμοῦμαι περὶ τίνος ἐγίνετο λόγος, καὶ τις ἐξ ἡμῶν ἀνέφερε τοῦ κ. Ράλλη τὸ ὄνομα.

— Ὁ Ράλλης, εἶπεν ἡ Βασίλισσα γερμανιστί, καὶ οὕτω με-

γαλοφώνως, ὥστε καὶ αὐτὸς καὶ ἄλλοι ἐδύναντο νὰ τ' ἀκούωσιν, Aber Ralli ist ein Esel (ἀλλ' ὁ Ράλλης εἶναι ὄνος.)

Οὐχ ἦττον ὁ ἄδικος ὑπαινιγμὸς ἢ ἡ ἀνοίκειος ἀστειότης τῆς Βασιλίσσης, καίτοι ἦτον ἐκφραστική, μὲ δυσηρέστησε.

Τὴν αὐτὴν δ' ἐσπέραν ἦλθον εἰς τὴν οἰκίαν μου φίλοι τινὲς **ὑπουργικοί**, διότι τοιοῦτους τινὰς ἀπέκτησα ταχέως, ἐν ᾧ ὑπουργεον, καὶ τοὺς ἀπώλεσα ἔτι ταχύτερον, ἀφ' οὗ ἐξηλθον τοῦ ὑπουργείου. Οὕτως ὁ Διευθυντὴς τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς καὶ εἰς Γερουσιαστῆς (οὗ καὶ τὸ ὄνομα, ἂν ἐλησμόνησα, δὲν θὰ ἦτο παράδοξον, διότι ἔκτοτε δὲν τὸν εἶδον πλέον), μ' ἐτίμων συνεχέστατα, ὁ δεύτερος σχεδὸν καθ' ἐκάστην, δι' ἐπισκέψεων των τοσοῦτον ἐωθινῶν, ὥστε ἐγώ, ὁ πάντοτε πρωῒ ἐγειρόμενος, μόλις ἐπρόφθονον νὰ περιβληθῶ τὸν εὐναῖόν μου διὰ νὰ τοὺς δεχθῶ.

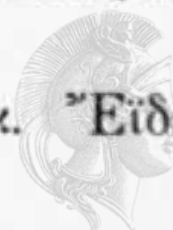
Ἐλθόντες λοιπὸν πρὸς με τοιοῦτοι φίλοι, μ' ἐβεβαίωσαν ὅτι ἀπαίσια ἔξω διαδίδονται περὶ παραιτήσεως, ἢ μεταρρυθμίσεως τοῦ ὑπουργείου. Καὶ τοῖς εἶπον μὲν ὅτι δὲν ἤξευρον νὰ ὑπῆρχέ τις ἀφορμὴ διὰ τ' ἀκούσματα ταῦτα, ἀλλ' οὐχ ἦττον τὴν ἐπαύριον ἀπὸ πρωΐας ἀπῆλθον εἰς τοῦ Πρωθυπουργοῦ, ἵνα μάθω παρ' αὐτοῦ εἴ τι συνέβαινε.

Ὁ κ. Μιαούλης ἦτο μετὰ τοῦ κ. Κουμουνδοῦρου, καὶ παρετήρησα ὅτι μ' ἐδέχθη, οὐχὶ μετὰ τῆς ἐπικρατούσης ἄλλοτε μεταξὺ ἡμῶν ἀβιάστου εἰλικρινείας.

Ἀφ' οὗ δ' εἰς τὴν ἐρώτησίν μου, ἂν τι ὑπάρχῃ καινόν, μοὶ εἶπεν ὅτι οὐδὲν ἤξεύρει, παρεκάλεσε τὸν κ. Κουμουνδοῦρον νὰ μεταβῇ μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν κοιτῶνά του, διότι εἶχε νὰ τῷ ὁμιλήσῃ, καὶ οὕτως ἀνεχώρησα, διὰ τὸν οὐχὶ λίαν οἰκεῖον τρόπον του ὀλίγον ἐκπεπληγμένος.

Μετὰ τὴν μεσημβρίαν δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἣτις ἦτον ἡ 20 Μαΐου, ἤμην μετὰ τῆς συζύγου μου εἰς τοῦ κ. Ἑῖδενσταμ, ὅτε μοὶ ἐπέδωκαν ἐπιστολὴν τοῦ κ. Μιαούλη, λέγοντός μοι εἰς ὕψος ξηρόν, μὴ ἐλέγχον οὐδ' ἐπιδεξιότητα γραφικῆς, οὐδὲ πολλὴν λεπτότητα ἀγωγῆς, ὅτι, ἔνεκα περιστάσεων, ἀναγκάζεται νὰ μὲ παρακαλέσῃ νὰ δώσω τὴν παραίτησίν μου.

Τὴν αὐτὴν στιγμὴν, ζητήσας χάριτην παρὰ τοῦ κ. Ἑῖδεν-

σταμ, ἔγραψα δύο γραμμάς, ἐν αἷς ἐζήτουν ξηρῶς νὰ μοὶ δοθῇ ἡ παραίτησίς μου, καὶ οὐδὲν ἄλλο, καὶ τὴν ἐπαύριον ἀπὸ πρωΐας τὴν ἔλαβον. Ἐνταῦθα ἔληξε διὰ μακρὸν χρόνον ὁ ἐνεργὸς πολι-
κὸς βίος μου.

Τὰ μετὰ τὴν παραίτησιν.

Προσκληθέντες δ' ὁμοίως, συμπαρητήθησαν μετ' ἐμοῦ καὶ οἱ συνάδελφοί μου Προβελέγιος, Χριστόπουλος καὶ Σμόλενιτζ, καὶ ἐμὲ μὲν διεδέχθη ὁ κ. Κουντουριώτης, τὸν Προβελέγιον ὁ Ῥήγας Παλαμήδης, τὸν Χριστόπουλον ὁ Ζαΐμης καὶ τὸν Σμόλενιτζ ὁ Σπ. Μήλιος, Πρωθυπουργὸς δ' ἔμεινεν ὁ Μιαούλης, ἀνὴρ, χρηστὸς μὲν, ἀλλὰ μικρᾶς ἱκανότητος, καὶ μάλιστα προ-
κειμένου νὰ διευθύνῃ ὑπουργεῖον περιέχον ἤδη καὶ στοιχεῖα αὐτοῦ πολὺ ὑπερέχοντα κατὰ τὴν ἐπιδέξιον πονηρίαν καὶ τὴν φιλόδοξον σκευωρίαν.

Ἡ πρώτη ἡμέρα μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ὑπουργείου ἀποχώρη-
σίν μου, μοὶ ἐφάνη κενή, καὶ ὥς ἂν οὐδὲν εἶχον νὰ πράξω, διότι οὐδὲν ἔπραττον ὑπὲρ τοῦ δημοσίου· ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐπαύριον ἀμέ-
σως ἐπανεῦρον τὴν ἰσορροπίαν μου, καὶ ἤρχισα πάλιν τὰς ὑπὲρ τριετίαν διακοπεῖσας φιλολογικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς μελέτας μου.

Πρὸ παντὸς δ' ἔσπευσα εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ πρώτου καθή-
κοντος, ὃ μοὶ ἐπέβαλλε τὸ πρέπον καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη. Τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέρας μετὰ τὴν παῦσιν μου παρουσιάσθην εἰς τὸν Βασιλέα, ἵνα τὸν εὐχαριστήσω δι' ὅσα κατὰ τὸ ὑπερτριετὲς διά-
στημα μοὶ ἐδαψίλευσε δείγματα εὐνοίας καὶ ἐμπιστοσύνης.

— Ἡξεύρετε, μοὶ εἶπεν ὁ Βασιλεὺς, ὅτι ἔχετε ἓνα ἐνθερμό-
τατον φίλον;

— Ἀγνοῶ, εἶπον, τίνα ἐννοεῖ ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης.

— Τὸν κ. Μεταξᾶν.

— Τὸν κ. Μεταξᾶν; Πῶς τοῦτο; Ἔχω ὀλιγίστας σχέσεις μετ' αὐτοῦ, εἰ καὶ πολὺ αὐτὸν ἐκτιμῶ. Ἀλλοτε, ὅτε ὑπῆρχον φατρίαι, ἦτον ἀρχηγὸς τῆς Ῥωσικῆς, εἰς ἣν οὐδέποτε ἀνῆκον ἐγώ, καὶ ἦν ἴσως εὐρέθην εἰς θέσιν μάλιστα νὰ καταπολεμήσω.

